

Αρ. Πρωτ. 61/2021
Αθήνα, 6 Δεκεμβρίου 2021

**Σχόλια Green Tank επί του νομοσχεδίου του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων
«Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση και ρύθμιση ειδικότερων ζητημάτων
απολιγνιτοποίησης»**

Το νομοσχέδιο «Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση και ρύθμιση ειδικότερων ζητημάτων απολιγνιτοποίησης» παρουσιάζει μικρές διαφοροποιήσεις συγκριτικά με αυτό που κατατέθηκε σε δημόσια διαβούλευση¹. Όπως ολιγοήμερη ήταν η δημόσια διαβούλευση, έτσι και τώρα η επεξεργασία στις Επιτροπές και η ψήφιση στη Βουλή γίνεται με μια αναιτιολόγητα συνοπτική διαδικασία. Η προσέγγιση αυτή δεν προάγει διόλου την κατανόηση και τον σε βάθος διάλογο μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων και των εκπροσώπων του Ελληνικού Κοινοβουλίου που αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για την εύρεση των πλέον κατάλληλων λύσεων για τα μεγάλα και περίπλοκα ζητήματα τα οποία σχετίζονται με τη μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών αλλά και την προσέγγισή της ως ένα εθνικό ζήτημα.

Μηχανισμός Διακυβέρνησης

Διάρκεια λειτουργίας των δομών διακυβέρνησης: Το νομοσχέδιο δεν αντιμετωπίζει ολιστικά το ζήτημα του μηχανισμού διακυβέρνησης της Δίκαιης Μετάβασης των λιγνιτικών περιοχών, αλλά περιορίζεται σε ορισμένες ρυθμίσεις για τη διαχείριση της νέας προγραμματικής περιόδου 2021-2027, βάσει των δομών που απαιτεί το ΕΣΠΑ. Θετική εξαίρεση στον παραπάνω κανόνα που διέπει το νομοσχέδιο αποτελεί η πρόβλεψη, η οποία προέκυψε μετά το στάδιο της δημόσιας διαβούλευσης, ότι η Ειδική Υπηρεσία Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΕΥΔΑΜ) θα λειτουργεί και 5 χρόνια μετά το πέρας της προγραμματικής περιόδου 2021-2027, δίχως όμως να προβλέπονται ανάλογες αρμοδιότητες σχεδιασμού πέραν της προγραμματικής περιόδου 2021-2027. Ωστόσο, με βάση την εμπειρία από άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ο μετασχηματισμός των τοπικών οικονομιών θα διαρκέσει πολύ περισσότερο και επομένως ο μηχανισμός διακυβέρνησης θα έπρεπε να έχει τα αντίστοιχα χαρακτηριστικά.

Προτείνεται λοιπόν, στο άρθρο 3 παράγραφος 1 αντί της συγκεκριμένης ημερομηνίας κατάργησης 31.12.2032, να προβλεφθεί η λειτουργία της ΕΥΔΑΜ “για όσο χρόνο υλοποιούνται έργα μετάβασης στις λιγνιτικές περιοχές” καθώς και ότι η ΕΥΔΑΜ “δύναται να προετοιμάσει το περιεχόμενο, τα μέτρα, τις δράσεις και να συγκεντρώσει τους πόρους από επόμενες προγραμματικές περιόδους και άλλα χρηματοδοτικά μέσα”.

¹ Βλ. Σχόλια Green Tank επί της δημόσιας διαβούλευσης 19.10.2021.
https://thegreentank.gr/2021/10/19/jt_bill_comments_el/

Έλλειψη συνάφειας με Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης (ΕΣΔΙΜ) και υφιστάμενες δομές: Απουσιάζει η σύνδεση μεταξύ των δομών διακυβέρνησης που περιλαμβάνονται στο νομοσχέδιο και άλλων υφιστάμενων δομών, ενώ η σύνδεση με αυτές που περιγράφονται στα ΕΣΔΙΜ είναι, τουλάχιστον, ασαφής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η απουσία αναφοράς στην Κυβερνητική Επιτροπή ΔΑΜ, η οποία περιλαμβάνει Υπουργούς πολλών συναρμόδιων Υπουργείων ή τη Συντονιστική Επιτροπή, η οποία περιλαμβάνει τον Συντονιστή, τους αντίστοιχους Γενικούς Γραμματείς των συναρμόδιων Υπουργείων και άλλους φορείς. Και οι 2 αυτές υφιστάμενες δομές, που δεν διευκρινίζεται ποιο θα είναι το μέλλον τους, αναγνωρίζουν τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της μετάβασης καθώς και την ανάγκη συνεργασίας και στο επίπεδο στην κεντρικής Κυβέρνησης για την επιτυχία της. Τώρα, όμως, διαφαίνεται εμμέσως ότι η μετάβαση θα είναι αποκλειστική αρμοδιότητα του Υπουργείου Ανάπτυξης, πράγμα το οποίο, αν επιβεβαιωθεί στην πράξη, θα είναι μια αρνητική εξέλιξη.

Επιπλέον, η δομή που συστήνεται στο άρθρο 3 (Διεύθυνση Στρατηγικού Σχεδιασμού και Συντονισμού Χρηματοδότησης) η οποία είναι προφανώς κομβικής σημασίας για τη διαρκή διαμόρφωση των πολιτικών για τη ΔΑΜ και τον συντονισμό φορέων και χρηματοδοτήσεων, μοιάζει να υποκαθιστά σε μεγάλο βαθμό την υφιστάμενη Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού ΔΑΜ ενσωματώνοντας κάποιες από τις αρμοδιότητες που στα ΕΣΔΙΜ περιλαμβάνονταν σε άλλες δομές, χωρίς όμως αυτό να είναι σαφές. Παράλληλα το νομοσχέδιο δεν αναφέρεται σε μια σειρά δομών που περιλαμβάνονταν σε διάφορες εκδοχές των ΕΣΔΙΜ (πχ. ΤΕΣΔΑΜ, Task Force Enterprise Greece (One stop shop), Επιτροπή & υποεπιτροπές Παρακολούθησης Προγράμματος ΔΑΜ 2021-27, Δορυφορικές δομές παρακολούθησης, Όχημα Ειδικού Σκοπού (Special Purpose Vehicle – SPV) πέρα από τη ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΕ κλπ) καθώς και τις σχέσεις που η νέα δομή έχει με τις προτεινόμενες αυτές δομές.

Επιπλέον, δεν διαφαίνεται η σύνδεση του μηχανισμού διακυβέρνησης του νομοσχεδίου με τη διακυβέρνηση του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, από την οποία θα αντληθούν επίσης πόροι ή με αυτή του Πράσινου Ταμείου που επίσης υποστηρίζει τη Δίκαιη Μετάβαση.

Συνεπώς, κρίνεται απαραίτητη η αποσαφήνιση του συνολικού μηχανισμού διακυβέρνησης, βάσει του οποίου θα υλοποιηθούν τα Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης.

Συμμετοχή φορέων: Από τις δομές διακυβέρνησης που ορίζονται στο νομοσχέδιο (άρθρα 3-12 και άρθρο 15) απουσιάζει η συμμετοχή εκπροσώπων των τοπικών κοινωνιών των υπό μετάβαση περιοχών, εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών, των εργαζόμενων ή των νέων. Η απόδοση συγκεκριμένων ρόλων σε όλους αυτούς τους φορείς σε ό,τι αφορά τη μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών δεν αποτελεί μόνο τυπική υποχρέωση της χώρας με βάση τον νέο Κανονισμό του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης, αλλά σύμφωνα με τα επιτυχημένα παραδείγματα μετάβασης σε άλλες

χώρες² αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία του δύσκολου αυτού εγχειρήματος. Ταυτόχρονα αποτελεί αίτημα των τοπικών φορέων όπως καταγράφηκε σε σειρά εργαστηρίων, προκειμένου να αυξηθεί η ενεργός συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στη μετάβαση³.

Προτείνεται λοιπόν στα άρθρα 3-12 να αναληφθούν δεσμεύσεις που θα εξασφαλίζουν τη συμμετοχή εκπροσώπων των τοπικών κοινωνιών, των εργαζομένων, της κοινωνίας των πολιτών και των νέων των λιγνιτικών περιοχών στις δομές διακυβέρνησης.

Ειδικότερα για τη «ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΕ» **προτείνεται** στο άρθρο 7 του καταστατικού της νέας εταιρείας (παρ.4 αρ. 15 του νομοσχεδίου) τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου της «ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΕ». να αυξηθούν ώστε να συμπεριληφθούν και εκπρόσωποι των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης Δυτικής Μακεδονίας, Μεγαλόπολης, των εργαζομένων, της κοινωνίας των πολιτών και των νέων. Επίσης, στο άρθρο 2 του καταστατικού της «ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΕ» (παρ.4 αρ. 15 του νομοσχεδίου) προτείνεται να προβλεφθεί ξεκάθαρα η ίδρυση παραρτημάτων της εταιρείας σε Δυτική Μακεδονία & Μεγαλόπολη καθώς και η δυνατότητα ίδρυσης άλλων παραρτημάτων ή υποκαταστημάτων και γραφείων όπου αλλού κριθεί σκόπιμο. Επιπλέον, στο άρθρο 3, παρ. 1 του καταστατικού της Μετάβαση ΑΕ (παρ.4 αρ. 15 του νομοσχεδίου) προτείνεται να προβλεφθούν συγκεκριμένα ποσοστά του μετοχικού κεφαλαίου να ανήκουν στις Περιφέρειες και τους αντίστοιχους δήμους των υπό μετάβαση περιοχών.

Αποκατάσταση εδαφών

Από τις προβλέψεις του νομοσχεδίου δεν φαίνεται να τηρείται η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» δεδομένου ότι η ΔΕΗ είναι υποχρεωμένη να τηρήσει τους περιβαλλοντικούς όρους σχετικά με την αποκατάσταση μόνο στα εδάφη που διατηρεί στην κυριότητά της (άρθρο 29, παράγραφος 4) και μόνο στο τμήμα που δεν θα αξιοποιηθεί για άλλες επενδύσεις, αλλά όχι στα εδάφη τα οποία μεταβιβάζονται στο δημόσιο, τα οποία αποτελούν περίπου τα 2/3 των συνολικών.

Ευρύτερα, το νομοσχέδιο χαρακτηρίζεται από πολύ βασικές ελλείψεις στις διατάξεις που σχετίζονται με την αποκατάσταση των εδαφών ειδικά αυτών που θα περιέλθουν στο δημόσιο. Για τα εδάφη αυτά παραμένουν εντελώς άγνωστα τα εξής: α) η αξία της υπό μεταβίβαση γης β) το σχέδιο περιβαλλοντικής αποκατάστασης γ) το κόστος της περιβαλλοντικής αποκατάστασης, δ) οι μετέπειτα χρήσεις γης των εδαφών αυτών. Επομένως είναι αδύνατον να προσεγγιστεί το θεμελιώδες ερώτημα αν το ποσό των 300 εκ. ευρώ (συμπεριλαμβανομένου ΦΠΑ) από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας που έχει ανακοινωθεί ότι θα διατεθεί στη ΔΕΗ προκειμένου να

² The Green Tank. 2021. Η Διακυβέρνηση της Δίκαιης Μετάβασης. <https://thegreentank.gr/2021/07/19/dikaii-metavasi-diakyversnisi-ekthesi/>

³ The Green Tank. 2021. «Η πορεία της Δίκαιης Μετάβασης στη Δυτική Μακεδονία – Ψηφιακά εργαστήρια διαβούλευσης: Συμπεράσματα και προτάσεις». <https://thegreentank.gr/2021/06/18/jt-workshops/>

αποκαταστήσει τα εδάφη τα οποία θα περιέλθουν στο δημόσιο επαρκεί για τον σκοπό αυτό και αν όχι, πώς θα καλυφθεί το σχετικό χρηματοδοτικό κενό.

Κρίνεται απαραίτητο να υπάρξουν σαφείς και πειστικές απαντήσεις στα συγκεκριμένα ερωτήματα και κυρίως του τρόπου με τον οποίο θα διασφαλιστεί η τήρηση της αρχής ο «ρυπαίνων πληρώνει»

Τηλεθέρμανση

Το νομοσχέδιο προχωρά τη νομική οργάνωση της τηλεθέρμανσης στις λιγνιτικές περιοχές της χώρας. Το ουσιώδες όμως, που εξακολουθεί να απουσιάζει, είναι η ορθολογική επιλογή των τεχνολογιών οι οποίες θα αξιοποιηθούν για την παραγωγή της θερμικής ενέργειας, η οποία θα καλύψει τις ανάγκες θέρμανσης των πολιτών στις λιγνιτικές περιοχές. Είναι σαφές ότι έχει επιλεγεί το ορυκτό αέριο ως το μοναδικό καύσιμο που θα χρησιμοποιηθεί στο μέλλον χωρίς ωστόσο να λαμβάνονται υπόψη:

- (α) Το κλιματικό του αποτύπωμα και η ασυμβατότητά του με την επίτευξη τόσο του στόχου μείωσης κατά 55% των καθαρών εκπομπών της χώρας ως το 2030, όσο και της κλιματικής ουδετερότητας ως το 2050 για τα οποία έχει δεσμευτεί η χώρα στον κλιματικό νόμο που πρόσφατα κατατέθηκε σε δημόσια διαβούλευση
- (β) Το οικονομικό αποτύπωμα αυτής της επιλογής για τους πολίτες των λιγνιτικών περιοχών μετά το 2023-2024, δεδομένης της αλλαγής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της συμπερίληψης του τομέα της θέρμανσης σε νέο, διακριτό χρηματιστήριο ρύπων, πράγμα που αναμφίβολα θα επιβαρύνει το κόστος της θερμικής κιλοβατώρας η οποία θα παράγεται από ορυκτά καύσιμα.
- (γ) Οι πολύ υψηλές τιμές των δικαιωμάτων εκπομπών στο χρηματιστήριο ρύπων οι οποίες προβλέπεται από όλους ότι θα αυξηθούν ακόμα περισσότερο μέσα στη δεκαετία που διανύουμε,
- (δ) Η πολύ πραγματική πιθανότητα επανάληψης της έκρηξης των τιμών ορυκτού αερίου που βιώνουμε σήμερα και στο μέλλον.

Προτού λοιπόν δαπανηθούν πολύτιμοι πόροι για την κατασκευή υποδομών αμφίβολης βιωσιμότητας, **προτείνεται** να γίνει μια συγκριτική ανάλυση μεταξύ της προτεινόμενης με λύσεις που βασίζονται στις καθарές μορφές ενέργειας, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα προαναφερόμενα περιβαλλοντικά και νέα οικονομικά δεδομένα, ώστε να επιλεγεί η λύση εκείνη που θα είναι μακροχρόνια πιο βιώσιμη.

Πόροι Πράσινου Ταμείου

Στο νομοσχέδιο, μετά το στάδιο της δημόσιας διαβούλευσης προστέθηκε, το άρθρο (25) όπου ορίζεται ότι για εκταμιεύσεις πόρων για έργα άνω των 50.000 ευρώ από τον ειδικό λογαριασμό του Πράσινου Ταμείου για τη στήριξη των λιγνιτικών περιοχών απαιτείται η συνυπογραφή και του

αρμόδιου για τα θέματα ΔΑΜ Υπουργού και όχι μόνο του Υπουργού ΠΕΝ. Ωστόσο, το θέμα ουσίας που ανακύπτει δεν είναι ποιοι υπουργοί συνυπογράφουν, αλλά οι χρήσεις των πόρων του Πράσινου Ταμείου. Στο Ταμείο αυτό, ειδικά για τις λιγνιτικές περιοχές, έχουν μαζευτεί περίπου 112 εκ. ευρώ για την περίοδο 2018-2021 από τη δημοπράτηση δικαιωμάτων εκπομπών. Είναι απολύτως απαραίτητο αυτοί οι πόροι να μην κατασπαταληθούν σε κάθε λογής μελέτες και χρήσεις χαμηλής προστιθέμενης αξίας, όπως συνέβαινε για χρόνια με τον τοπικό πόρο της ΔΕΗ, αλλά να ενταχθούν σε ένα συνολικό σχέδιο μετασχηματισμού των τοπικών οικονομιών.

Για τον λόγο αυτό, **προτείνεται** ο παρόν νόμος για την απολογνιτοποίηση να συμπεριλάβει ρητή δέσμευση για τη χρήση των πόρων του Πράσινου Ταμείου για τις λιγνιτικές περιοχές προς υλοποίηση των προτεραιοτήτων που συμπεριλαμβάνονται στα Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης, τα οποία κατέθεσε επίσημα η χώρα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Οκτώβριο του 2021. Με τον τρόπο αυτό θα εναρμονιστούν οι υφιστάμενοι εθνικοί πόροι για τη ΔΑΜ με τον συνολικότερο σχεδιασμό για τη ΔΑΜ, όπως αυτός αποτυπώνεται στα ΕΣΔΙΜ και θα διασφαλιστεί η απαραίτητη συμπληρωματικότητα των πόρων στην υλοποίηση του συνολικού σχεδιασμού.